

ASPECTE ALE NAȚIONALIZĂRII MIJLOACELOR DE PRODUCȚIE ÎN JUDEȚUL SĂLAJ, OGLINDITE ÎN DOCUMENTE.

În șirul marilor prefaceri revoluționare ale epocii, proclamarea Republicii la 30 Decembrie 1947 a constituit un act de mare însemnătate pe linia progresului general al patriei noastre și a trecerii la socialism. „...România a intrat într-o etapă nouă a dezvoltării sale. Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii și instaurarea regimului de democrație populară marchează trecerea la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste. Naționalizarea industriei, băncilor, transporturilor și comerțului au dus la lichidarea proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție, la crearea în economie a proprietății socialiste a întregului popor, marcând de fapt începutul făuririi societății socialiste în România”¹.

După încheierea etapei revoluției burghezo-democratice și trecerea la îndeplinirea revoluției socialiste, în fața P.C.R. se afla, pentru prima dată ca sarcină nemijlocită, elaborarea unei linii politice unitare, menită să traseze direcțiile principale ale înaintării pe calea socialismului, să dea soluții unor probleme complexe, social-economice, politice, ideologice, organizatorice, generate de amploarea procesului revoluționar, de necesitatea făuririi unei economii fundamentale noi, socialiste, a unei noi orânduiri de stat, a conștiinței socialiste a maselor.

Plenara C.C. al P.C.R. din 10—11 iunie 1948 a hotărât trecerea la îndeplinirea naționalizării. Naționalizarea principalelor mijloace de producție s-a îndeplinit pe baza unei legi adoptate de M.A.N., la 11 iunie 1948, cu sprijinul maselor largi populare. În rezoluția ședinței plenare a C.C. al P.M.R. se arată că lucrările de pregătire a naționalizării au fost efectuate potrivit liniei Congresului I al P.M.R. din februarie 1948 și prevederilor Constituției din 1948. Prima Constituție democratică a țării a subliniat că, atunci când interesul general cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare proprietate particulară pot deveni proprietatea statului, adică bun al în-

¹ *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism, în Congresul al XI-lea, București, 1975, p. 638.*

tregului popor². Această prevedere a Constituției pregătea de fapt din punct de vedere juridic actul revoluționar al naționalizării, legifera voința maselor, a puterii populare, de a trece la exproprierea exploataților.

Felul în care a fost efectuat actul în sine, conjugat cu acțiunea partidului, cu sprijinul larg și puternic al întregii clase muncitoare a împiedicat marea burghezie industrială și financiară să provoace distrugerii de mijloace de producție, să întreprindă perturbări economice grave sau acte de provocare de ordin politic, asigurându-se totodată, creșterea producției întreprinderilor naționalizate încă în perioada imediat următoare.

Prin înfăptuirea în iunie 1948 a actului naționalizării, potrivit Legii Nr. 119 din 11 iunie 1948, principalele întreprinderi industriale, miniere, bancare, de asigurări, de transporturi și telecomunicații, pozițiile cheie ale economiei naționale au fost preluate de stat. Bunurile naționalizate au trecut în administrația ministerelor de profil sau a organelor locale ale puterii de stat. Vechile consilii de administrație ale societăților naționalizate au fost dizolvate, în fruntea întreprinderilor fiind numiți directori din rîndul muncitorilor.

La 11 iunie 1948 au fost naționalizate 8894 de întreprinderi, dintre care 3560 de interes local³. Ponderea sectorului de stat în producția industrială a țării s-a ridicat la 51,40%⁴. Ulterior, în anii 1949—1950, actul naționalizării a fost desăvîrșit prin trecerea și proprietatea statului și a spitalelor, farmaciilor, cinematografeilor, hotelurilor etc.⁵.

Legea adoptată la 11 iunie 1948 specifică că se naționalizează toate bogățiile subsolului care nu se găseau în proprietatea statului la data întrării în vigoare a Constituției R.P.R. din 1948, precum și întreprinderile individuale, societățile de orice fel și asociațiile particulare enumerate în anexele Legii nr. 119/1948⁶.

Potrivit art. 1, punctul 4 al Legii au fost naționalizate toate întreprinderile care au produs, transportat sau distribuit energie electrică, cu excepția uzinelor aparținînd organelor administrative locale⁷. Pe baza acestui articol au fost naționalizate în județul Sălaj⁸ uzinele electrice din Șimleul Silvaniei (împreună cu moara sistematică cu o forță motrică de 100 HP) și uzina minei de cărbuni din Cristolțel cu o forță de 940 HP, aparținînd de S. A. Lupoia. Uzina electrică din orașul Zălau a aparținut și a rămas în administrația organelor administrative locale, adică a Primăriei orașului Zălau⁹.

² Constituția R.P.R. din 1948, art. 11.

³ *Probleme fundamentale ale istoriei patriei și P.C.R.*, Prelegeri, București, 1977, p. 251.

⁴ *Anuarul Statistic al R.P.R.*, București, 1957, p. 78.

⁵ C. Bărbulescu, *Actul revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție în R.P.R. — 11 iunie 1948*, în *Studii, revistă de istorie*, XVI, București, 1963, nr. 3, p. 557—558.

⁶ *Monitorul Oficial*, (prescurtat M.O.), Partea I, CXVI, nr. 133 bis, 11 iunie 1948.

⁷ *Idem*, p. 5047.

⁸ Prin județul Sălaj se înțelege județul din anul 1948, în care se găseau și plasele Carei și Valea lui Mihai.

⁹ Arh. Stat. Zălau, fond Prefectura județului Sălaj, Comitetul Provizoriu al jud. Sălaj, Serv. Gosp. Ind. Loc. pach. 107/1949. Evidența întreprinderilor naționalizate care au funcționat la data de 15 ian. 1949.

Pe baza listei anexă nr. III. a Legii au fost naționalizate Minele de lignit din Sălaj, cu sediul la Sărmășag, și Minele din Chieșd¹⁰. Totodată au trecut în patrimoniul statului și minele din Cristolțel, Tihău și Bobota, neenumerate în anexa nr. III¹¹.

Au fost naționalizate toate întreprinderile producătoare de cherestea, cu cel puțin un gater mecanic, având o instalație de forță peste 50 HP¹², deasemenea și întreprinderile enumerate în lista nr. VIII. În această listă apare întreprinderea lui Ștefănescu Dorin din Carei, care probabil în anul 1949 nu mai funcționa, nefiind trecută pe lista întreprinderilor care au funcționat pe teritoriul județului în acel an¹³, în schimb, ocupă un loc fruntaș între întreprinderile naționalizate Forestiera Beltiug, aparținând unei Societăți Anonime cu sediul la Ghilvacii. Această fabrică de cherestea, naționalizată pe baza art. 1, pot. 14, avea o forță motrică de 75 HP și o capacitate de producție de 800 m³ lunar¹⁴.

Deasemenea a fost naționalizată, conform pct. 33 și al anexei nr. XIV, topitoria de cînepă „Panonia” din Berveni¹⁵, proprietatea unei Societăți Anonime cu sediul la Budapesta, cu o capacitate de producție de 6000 t. și cu o instalație de forță de 132 HP¹⁶.

În proprietatea statului au trecut și toate morile sistematice care aveau cel puțin o capacitate teoretică de măcinat de minimum 1 vag./24 ore; toate presele mecanice de ulei care au funcționat împreună cu o moară naționalizată, precum și acelea a căror capacitate de producție era de cel puțin 500 kg. ulei în 24 ore¹⁷. În urma aplicării prevederilor de mai sus au fost trecute în patrimoniul statului fabricile de ulei: „Ardealul” din Carei, „Glük Benjamin și fii” din Valea lui Mihai, Moara sistematică din Șimleul Silvaniei, împreună cu uzina electrică¹⁸, deasemenea și 191 de mori de apă, din care au fost propuse pentru funcționare numai 50 de mori, cu o capacitate de producție de 484880 kg. în 18 ore de lucru. Totodată, prefectul județului Sălaj, Miron Mechiu, la data de 20 oct. 1948, propune încadrarea morilor mai însemnate, în număr de trei, la Centrala Industriei a Morilor, cu o capacitate de 63.000 kg./18 ore de lucru¹⁹.

Dintr-o situație, din 1949, rezultă că au fost trecute în patrimoniul administrațiilor locale, conform jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 1307/1948, 68 mori cu valțuri și prese de ulei din 64 de localități. Localitățile Carei, Jibou, Sanislău și Nușfalău aveau câte două mori²⁰.

¹⁰ M.O. 133 bis, p. 5048 și 5053.

¹¹ Arh. Stat. Zălau, Prefectura jud. Sălaj, pach. 107/1949.

¹² M.O. 133 bis, p. 5048.

¹³ *Idem*, p. 5055.

¹⁴ Arh. Stat. Zălau, Prefectura Sălaj, pach. 107/1949.

¹⁵ M.O. 133 bis, p. 5048 și 5057.

¹⁶ Arh. Stat. Zălau, Prefectura Sălaj, pach. 107/1949.

¹⁷ M.O. 133 bis, p. 5048—5049.

¹⁸ *Idem*, p. 5059; Arh. Stat. Zălau, Prefectura Sălaj, pach. 107/1949.

¹⁹ *Idem*, pach. 107/1949.

²⁰ *Ibidem*.

Pe lângă cele arătate mai sus, au fost naționalizate și alte întreprinderi, necuprinse în anexele Legii, cum sînt: Fabrica de cărămidă din Crasna (moștenitorii lui Weisz Adolf), Fabrica de prelucrare a fructelor din Valea lui Mihai, Fabrica de mezeluri PAX (proprietarul Militzer Vasile) din Șimleu Silvaniei²¹, Întreprinderea de prelucrare a lemnului La'Roche și Darvas din Nușfalău, gaterul și moara lui Soos Carol din Ulmeni²².

În data de 11 iunie 1948, imediat după difuzarea comunicatului Consiliului de Miniștri, un număr de persoane de bază ale Comitetului județean P.M.R., au fost trimiși pentru îndeplinirea în mod corect, la fiecare obiectiv, al actului istoric al naționalizării. În decurs de cîteva ore, unitățile enumerate de mai sus, au devenit proprietatea statului. Muncitorii, minerii, împreună cu activiștii partidului au instalat în aceeași zi conducerea muncitorească aproape la toate întreprinderile naționalizate. În unele cazuri a fost nevoie de hotărîre revoluționară în scopul îndeplinirii naționalizării, fără să se aducă prejudicii avuției naționale. De exemplu, minele din Chieșd, mina și moara lui Janicskó Iosif din Bobota, moara Hendrea din Sărmășag au fost păzite de o puternică gardă muncitorească²³.

În urma actului naționalizării au fost organizate numeroase adunări populare la minele din Surduc și Sărmășag, la Berveni, Carei și Zălau, au fost trimise moțiuni pe adresa C.C. al P.M.R. și a Comitetului județean al partidului.

Minerii din Cristolțel, luptătorii greviști din 1939, scriau: „Noi muncitorii de la minele Cristolțel, aflînd cu mare bucurie despre naționalizarea minei din localitate, ne luăm angajamentul de a muncii cu îndoită forțe pentru prosperitatea acestei mine, care este o verigă în lanțul economiei naționale a R.P.R.“ Adresa a fost semnată în numele Comitetului de fabrică al minei Cristolțel de Ilieș Iosif și Cordoș Ioan și adresată Comitetului județean Sălaj al P.M.R.²⁴.

Primarul orașului Zălau, Andrei Barabás, în raportul de activitate pe luna iunie 1948 arată că: „Preluarea întreprinderilor naționalizate s-a făcut în cea mai mare ordine. Populația a primit cu mulțumire naționalizarea întreprinderilor și așteaptă mult de la administratorii noi angajați, care sînt aleși dintre cei mai buni slujbași ai muncitorimii“²⁵.

În raportul de activitate pe lunile mai — iulie 1948 al Serviciului de Învățămînt și cultură al județului Sălaj este subliniat că: „Muncitorimea... a căpătat o deosebită încredere în puterea de conducere a clasei muncitoare... muncitorimea din județul nostru a primit cu mult entuziasm naționalizarea întreprinderilor industriale și miniere, precum și a morilor și preselor de ulei din județ, dîndu-și seamă de modul nemilos de exploatare pe care l-au aplicat foștii proprietari, care căutau pe toate căile să saboteze economia țării... După naționalizare, s-a observat în cele mai multe locuri o sporire evidentă

²¹ *Ibidem.*

²² Ziarul „Năzuința“, Zălau, V, nr. 241.

²³ *Ibidem.*

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ Arh. Stat. Zălau, Primăria orașului Zălau, dos. 409/1948, nr. 4.

a producției, cu excepția acelor întreprinderi care au nevoie de fonduri pentru renovare. Prin vigilența muncitorilor s-au putut înlătura orice manifestări dușmănoase și mai ales posibilitatea de a sustrage materiale și mărfuri din întreprinderi, procedându-se cu mult tact la preluarea, datorită îndrumărilor precise date de către P.M.R.²⁶.

Totodată, conducerea politică și administrativă a județului s-a străduit pentru asigurarea elementelor revoluționare în unitățile naționalizate. În plasa Buciumi, de exemplu, la cinci mori, din 27 de angajați, 18 erau membrii de partid, trei membrii ai Frontului Plugarilor, trei sindicaliști și numai trei „neutrii”. La comuna Treznea din șase angajați, toți șase erau membrii ai P.M.R.²⁷.

În perioada care a urmat actului naționalizării, s-a intensificat lupta pentru ridicarea nivelului producției în toate sectoarele de activitate. Deja în prima zi de la naționalizare, la minele din Chieșd, producția a fost mai mare cu 30%, a doua zi cu 40% față de săptămânile precedente²⁸.

Dintr-o situație statistică rezultă că producția de cărbuni de minelor din Cristofel, Tihău, Sărmășag, Chieșd și Bobota în luna iulie, față de luna mai, a crescut cu 160 t., realizând în total 8162 t. de cărbuni cu 1023 de muncitori, iar producția Topitoriei de cîneapă Panonia din Berveni a crescut cu 25750 kg²⁹.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție a constituit unul dintre momentele hotărâtoare în desfășurarea revoluției și construcției socialiste, a deschis un larg câmp de acțiune pentru dezvoltarea planificată a economiei naționale și a județului Sălaj.

ERNEST WAGNER

DES ASPECTS DE LA NATIONALISATION DES MOYENS DE PRODUCTION DANS LE DÉPARTAMENT DE SĂLAJ RÉFLETÉS DANS LES DOCUMENTS

Resumé

L'étude concernant les aspects de la nationalisation des moyens de production dans le département de Sălaj, de 11 juin 1948, réflétés dans les documents de la filiale des Archives de l'Etat de Zălău, présent les moments les plus importants, se rapportant à l'application de la loi nro 119—1948 dans l'ancien département de Sălaj. Selon cette loi ont été transmises dans la propriété de l'Etat toutes les mines de charbon de Valea Agrijului et de la contrée de Sărmășag, les entreprises plus importantes de la ville de Zălău, de Șimleul Silvaniei et de Carei, toutes les unités de l'industrie alimentaire (des moulins mécaniques, des presses d'huile, etc.) Dans les rapports sont soulignés aussi, les efforts de la classe ouvrière conduite par le Parti Communiste Roumain, pour la création d'un nouveau secteur dans l'économie nationale, le secteur socialist qui a marqué le commencement de l'édification de la société socialiste en Roumanie.

²⁶ *Idem*, Prefectura Sălaj, Comitetul provizoriu al jud. Sălaj, Invățămînt și cultură, nr. 240/1948.

²⁷ *Idem*, Prefectura, Sălaj, pach. 106/1949.

²⁸ Ziarul „Năzuința”, Zălău, V, nr. 241.

²⁹ Arh. Stat. Zălău, Prefectura Sălaj, Rapoarte lunare din 1948.